

Sygn. akt I UK 168/14

POSTANOWIENIE

Dnia 29 października 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriłło

w sprawie z odwołania R. O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 29 października 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 4 grudnia 2013 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 4 grudnia 2013 r. oddalił apelację ubezpieczonego R.O. od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 22 stycznia 2013 r., mocą którego oddalono jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z 7 sierpnia 2012 r., którą odmówiono wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury z uwagi na brak udokumentowanego wymaganego okresu ubezpieczenia.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną ubezpieczonego. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Społecznych Ubezpieczeń (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) w związku z § 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w

sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (jednolity tekst: Dz.U. z 1986 r. Nr 19, poz. 101 ze zm.), polegające na niezaliczeniu skarżącemu do okresu zatrudnienia (okresu składkowego) okresu urlopu wypoczynkowego udzielonego bezpośrednio po powrocie z zagranicy przez jednostkę kierującą do pracy za granicą - Przedsiębiorstwo [...] „M.”, mimo wyrażnej regulacji zawartej w § 12 pkt 5 wyżej wymienionego rozporządzenia, iż „okres urlopu wypoczynkowego traktowany jest na równi z okresem wykonywania pracy”. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Ł. i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za wszystkie instancje; ewentualnie o uchylenie zaskarżonych wyroków i orzeczenie co do istoty sprawy, tj. zmianę zaskarżonej decyzji organu rentowego i przyznanie R.O. prawa do emerytury od dnia 4 maja 2012 r.

Jako przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał jej oczywistą zasadność ze względu na rażące naruszenie prawa i pozbawienie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury, mimo spełnienia wszystkich przesłanek ku temu, co narusza art. 1 zdanie 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (sporządzonego w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. - Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175). W uzasadnieniu wniosku podniesiono, że w niniejszej sprawie mimo istnienia wyraźnego, niebudzącego żadnych wątpliwości jasnego przepisu o charakterze *lex specialis* w stosunku do ogólnych regulacji pracowniczych (Kodeksu pracy), zaliczającego okres urlopu wypoczynkowego wykorzystanego po powrocie z budowy eksportowej i udzielonego przez jednostkę kierującą na tę budowę - doszło do rażącego naruszenia prawa, na skutek którego wnioskodawca został pozbawiony uprawnienia do skorzystania z wcześniejszej emerytury ze względu na pracę w szczególnych warunkach. Przepisy prawa naruszyły wszystkie instancje, poczynając od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który myli okres urlopu wypoczynkowego z ekwiwalentem za niewykorzystany urlop; i następnie obie instancje sądowe, które ignorują przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników

skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (Dz.U. z 1974 r. Nr 51, poz. 330) twierdząc, że w sprawie chodzi o okres urlopu bezpłatnego w jednostce macierzystej. Sąd drugiej instancji, powtarzając argumenty Sądu pierwszej instancji, dowodzi na kilku stronach, iż okres urlopu bezpłatnego nie może być wnioskodawcy zaliczony do okresu zatrudnienia i w ogóle okresu ubezpieczenia. W ocenie skarżącego, wszystkie te rozważania nie mają w niniejszej sprawie zastosowania i są bezprzedmiotowe. Skarżący nigdy, ani w odwołaniu ani w apelacji, nie domagał się zaliczenia mu do okresu ubezpieczenia okresu urlopu bezpłatnego w jednostce macierzystej - Elektrowni [...] w P.. Natomiast od początku domagał się zaliczenia mu do okresu ubezpieczenia okresu urlopu wypoczynkowego udzielonego przez jednostkę kierującą na budowę - przedsiębiorstwo „M.”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna, jako szczególny środek zaskarżenia, służy realizacji interesu publicznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Funkcje postępowania kasacyjnego powodują, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania oraz jego uzasadnienie powinny koncentrować się na wykazaniu, iż w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za interwencją Sądu Najwyższego. Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c. i tylko w przypadku przekonania Sądu Najwyższego przez skarżącego, za pomocą jurydycznej argumentacji, że zachodzi publicznoprawna potrzeba rozstrzygnięcia sformułowanego w skardze zagadnienia prawnego przy jej merytorycznym rozpoznawaniu.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub

wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Odnośnie tej przesłanki przedsądu, jaką jest oczywista zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06 LEX nr 198531, z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035, z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205, z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274, z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616, z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107, z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364, z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy stwierdzić należy, że sygnalizowany przez skarżącego problem prawny był przedmiotem wypowiedzi

judykatury. W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r. (III UZP 1/13, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 255) stwierdzono, że okres urlopu bezpłatnego udzielonego pracownikowi w macierzystym zakładzie pracy w wymiarze równym liczbie nieudzielonych w czasie zatrudnienia za granicą dni wolnych od pracy, przewidziany w § 9 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicę w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 1986 r. Nr 19, poz. 101 ze zm.), nie stanowi okresu składkowego przewidzianego w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W uzasadnieniu uchwały wyjaśniono zaś, że pracownicy polscy zatrudnieni za granicą pozostawali w dwu stosunkach pracy - w terminowym zatrudnieniu przez jednostkę kierującą oraz na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony w zakładzie macierzystym. Specjalne warunki zatrudnienia, kształtowane przepisami rozporządzenia, dotyczyły - w zakresie upoważnienia ustawowego - wyłącznie skierowania do pracy za granicą i tylko czasu skierowania. Przedmiot rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r., którym ustalono uprawnienie do urlopu bezpłatnego w zamian za dni wolne, mieszczący się w zakresie delegacji wynikającej z art. 298 k.p., mógł obejmować specjalne ukształtowanie statusu pracowniczego tylko pracowników skierowanych do pracy za granicą i tylko na czas skierowania. Po powrocie z pracy na budowie eksportowej pracownicy związani byli jednym stosunkiem pracy, z macierzystym zakładem pracy, regulowanym przepisami Kodeksu pracy. Jeżeli wykorzystywali wówczas nieudzielone podczas pracy za granicą dni wolne w naturze i byli zwolnieni z obowiązku świadczenia pracy u macierzystego pracodawcy, uzyskiwali urlop bezpłatny w wymiarze odpowiadającym liczbie "odbieranych" dni wolnych na zasadach przewidzianych w art. 174 § 2 k.p., uwzględniających, że urlop bezpłatny nie jest wliczany do stażu mającego wpływ na uprawnienia pracownicze.

Nie ma przepisu szczególnego, nakazującego lub tylko pozwalającego na odmienne traktowanie urlopu udzielanego na podstawie § 9 ust. 4 rozporządzenia. Co więcej, w przepisach rozporządzenia nie przewidziano, że o okres urlopu

bezpłatnego udzielonego przez macierzystego pracodawcę w wymiarze nieudzielonych dni wolnych z tytułu pracy za granicą przedłuża się okres urlopu bezpłatnego wliczanego do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Przeciwnie, okres, od którego zależą uprawnienia pracownicze, to tylko ten okres, o którym mowa w § 3 ust. 1 rozporządzenia, czyli okres urlopu bezpłatnego udzielonego na czas skierowania do pracy za granicą i przypadający bezpośrednio po nim okres niezdolności do pracy. Tylko te okresy objęte były regulacją stanowiącą *lex specialis* wobec art. 174 k.p. Ze względu na spójność terminologiczną, zasadę jednolitości prawa, zwłaszcza w ramach jednej gałęzi, oraz zakres upoważnienia Rady Ministrów w art. 298 k.p., urlop ten nie może być traktowany jako urlop bezpłatny szczególnego rodzaju. Trwanie stosunku pracy w czasie urlopu bezpłatnego udzielanego przez pracodawcę w związku ze szczególnymi potrzebami pracownika, będącego przerwą w realizacji pracowniczego obowiązku świadczenia pracy nie zostało potraktowane odmiennie niż w art. 174 § 2 k.p.

Ze względu na obowiązek pracownika zamierzającego kontynuować zatrudnienie, zgłoszenia się do pracy w kraju przed upływem 14 dni od dnia zakończenia pracy za granicą, udzielenie urlopu bezpłatnego w zamian za dni wolne następowało po powrocie do pracy u macierzystego pracodawcy; w przeciwnym razie termin 14-dniowy przeważnie nie byłby dochowany. Pracodawca krajowy udzielał pracownikowi przysługującego mu z mocy prawa urlopu bezpłatnego, przypadającego po poprzednio udzielonym urlopie bezpłatnym. Po zamknięciu się okresu delegowania do pracy za granicą stosunki wnikające z umowy o pracę w kraju trwały w zawieszeniu, lecz na nowych zasadach. Ten nowy urlop bezpłatny nie był traktowany w sposób wyjątkowy, przewidziany w § 3 ust. 3 rozporządzenia. Przepis ten odsyłał do § 3 ust. 1, w którym była mowa tylko o czasie zatrudnienia za granicą i okresie niezdolności do pracy po przypadającej po nim. Inaczej mówiąc, pracownik delegowany do pracy za granicę korzystał u macierzystego pracodawcy z niejednakowo traktowanych przez prawo urlopów bezpłatnych - uprzywilejowanego z mocy przepisów szczególnych urlopu przypadającego na czas delegowania i przedłużającego ten urlop, lecz już udzielanego na ogólnych zasadach urlopu po okresie delegowania (§ 3 ust. 3 w

związku z § 9 ust. 4 rozporządzenia). Znaczenie z punktu widzenia stażu, od którego zależą uprawnienia pracownicze miał tylko okres skierowania do pracy za granicą pokrywający się z okresem udzielonego w kraju urlopu bezpłatnego na czas tego zatrudnienia.

Wykładnia rozszerzająca przepisów wykonawczych jest wyłączona, więc należy przyjąć, że urlop udzielany po okresie pracy za granicą, polegający na umożliwieniu "odebrania" dni wolnych, w pewnym sensie funkcjonalnie powiązany z pracą za granicą, nie miał znaczenia w zakresie stażu pracy wpływającego na uprawnienia pracownicze. W konsekwencji także nie miał wpływu na uprawnienia wynikające z ubezpieczenia społecznego.

Okres ten w zakresie ubezpieczenia społecznego nie był okresem składkowym ani nieskładkowym; dla ubezpieczenia społecznego był to okres obojętny. Między macierzystym pracodawcą a pracownikiem korzystającym z urlopu bezpłatnego trwał stosunek ubezpieczenia społecznego, istniejący od nawiązania stosunku pracy do jego ustania (art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), jednak w ramach tego stosunku status pracownika korzystającego z urlopu bezpłatnego rozpatrywany jako okres, w którym nie był zobowiązany do wykonywania pracy i nie otrzymywał świadczeń ze stosunku pracy lub z nimi związanych ani też ich surogatów, analizowany w świetle art. 6 ust. 2 lit. a ustawy o emeryturach i rentach, nie był i nie może być obecnie uznany za okres zatrudnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1973 r., I PR 408/73, OSNCP 1974/5, poz. 96; z dnia 7 października 1998 r., II UKN 334/98, OSNAPiUS 1999 nr 21, poz. 694 i uchwałę z dnia 12 czerwca 2002 r., III UZP 4/02, OSNAPiUS 2002 nr 24, poz. 601). Bez względu na sposób pojmowania pojęcia "zatrudnienie", które można rozumieć wąsko, jako aktywną realizację stosunku pracy przez jej świadczenie, albo szeroko, jako trwanie prawnego stosunku pracy, użyte w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pojęcie "zatrudnienia" zwięźlono do kręgu tych tylko zatrudnień, w czasie których pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na to, że źródłem wątpliwości przedstawionej w pytaniu prawnym mogło być błędne określenie okresu przewidzianego w § 9 ust. 9 rozporządzenia, jako "okresu wypłaty ekwiwalentu pieniężnego" oraz ujmowanie go jako czasu, w którym pracownik, nie będąc w "czynnym" zatrudnieniu, po zakończeniu pracy na budowie eksportowej, pobierał świadczenia pieniężne ze stosunku pracy nazwane "ekwiwalentem". Takie ujęcie ekwiwalentu za niewykorzystane za granicą dni wolne, wypłacanego przez pracodawcę zatrudniającego pracownika za granicą w zamian za pracę ponadwymiarową za granicą, pomija, że świadczenie to, zastępujące wynagrodzenie przysługujące za pewien okres, było świadczeniem jednorazowym, które z istoty nie mogło przysługiwać "w czasie" urlopu bezpłatnego ani przysługiwać przez ten czas. Wypłata ekwiwalentu mieściła się w ramach stosunku zatrudnienia za granicą i przysługiwała za czas i z tytułu tego zatrudnienia, objętego ubezpieczeniem społecznym według umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Libijską Arabską Dżamahiriją Ludowo-Socjalistyczną o ubezpieczeniu społecznym podpisaną w Trypolisie dnia 2 grudnia 1985 r. (Dz.U. z 1987 r. Nr 13, poz. 78).

Na podstawie § 9 w powiązaniu z § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (Dz.U. z 1990 r. Nr 7, poz. 41), mającego zastosowanie do składek z okresu od dnia 1 stycznia 1990 r., ekwiwalent wypłacony przez pracodawcę "zagranicznego" za niewykorzystane dni wolne od pracy został zapewne uwzględniony w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne w ramach ryczałtowej podstawy stanowiącej przeciętne wynagrodzenie. Stwierdzenie opłacenia składki na ubezpieczenie społeczne od wypłaconego przez pracodawcę "eksportowego" ekwiwalentu za dni wolne dotyczyło wyłącznie zatrudnienia za granicą, a nie zatrudnienia u macierzystego polskiego pracodawcy. U polskiego pracodawcy ekwiwalenty za niewykorzystane dni wolne od pracy nie były uwzględniane w podstawie wymiaru składek, zgodnie z § 7 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek.

Konstruując w taki sposób, zarówno uprawnienia pracownicze, jak i uprawnienia w zakresie ubezpieczenia społecznego przysługujące po zakończeniu pracy za granicą, w czasie dalszego zawieszenia wykonywania obowiązków pracowniczych, prawodawca odniósł się do szczególnego charakteru urlopu bezpłatnego mającego na celu oddanie w kraju dni wolnych za przepracowane za granicą dni wolne, nie przewidział potrzeby i uzasadnienia objęcia tego okresu składką na ubezpieczenie społeczne.

Chociaż sama powołana uchwała dotyczy kwestii uznania okresu urlopu bezpłatnego udzielonego pracownikowi w macierzystym zakładzie pracy w wymiarze równym liczbie nieudzielonych w czasie zatrudnienia za granicą dni wolnych od pracy, przewidzianego w § 9 ust. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicę w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem, za okres składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to zaprezentowaną w uzasadnieniu uchwały argumentację można odnieść także do okresu, za jaki po powrocie do Kraju z budowy eksportowej przedłużono pracownikowi urlop bezpłatny w macierzystym zakładzie pracy z tytułu niewykorzystanego w trakcie zatrudnienia za granicą urlopu wypoczynkowego. W konsekwencji, zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w (...), zgodny z powyższym stanowiskiem Sądu Najwyższego, nie może być postrzegany jako wydany z widocznym gołym okiem naruszeniem prawa materialnego. Niesłuszna jest zatem teza o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej.

Reasumując: wobec niewykazania istnienia powołanej w skardze kasacyjnej przesłanki przedsądu, z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji.